

LIDSKÁ PRÁVA

Evropská unie se v rámci svých vnějších vztahů zasazuje o podporu demokracie a dodržování lidských práv v souladu se zásadami svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod a právního státu, na kterých je založena. Usiluje o to, aby se do všech politik a programů EU promítaly lidskoprávní otázky, a je vybavena různými nástroji politiky v oblasti lidských práv, které jí umožňují podnikat konkrétní kroky, včetně financování konkrétních projektů prostřednictvím svých finančních nástrojů.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

- Článek 2 Smlouvy o Evropské unii (SEU): hodnoty EU. Evropská unie vychází ze základních hodnot „úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin“.
- Článek 3 SEU: cíle EU. Ve „vztazích s okolním světem“ EU přispívá k „vymýcení chudoby, ochraně lidských práv, zejména práv dítěte, a k přísnému dodržování a rozvoji mezinárodního práva, zejména k dodržování zásad Charty Organizace spojených národů“.
- Článek 6 SEU: Listina základních práv a Evropská úmluva o lidských právech. Listina základních práv Evropské unie (čl. 6 odst. 1) výslovně odkazuje pouze na provádění právních předpisů Unie, avšak orgány, instituce a členské státy EU musí Listinu dodržovat rovněž ve vnějších vztazích EU. Respektovat požadavky Listiny musí taktéž země, které k EU přistupují. Čl. 6 odst. 2 ukládá EU povinnost přistoupit k Evropské úmluvě o lidských právech (více informací naleznete v oddílu [4.1.2](#) Fakta a čísla o EU, který pojednává o Listině základních práv).
- Článek 21 SEU: zásady, na nichž je založena vnější činnost Unie. Těmito zásadami jsou demokracie, právní stát, univerzálnost a nedělitelnost lidských práv a základních svobod, úcta k lidské důstojnosti, rovnost a solidarita a dodržování zásad Charty Organizace spojených národů z roku 1945 a mezinárodního práva. V článku 21 přijímá EU zásadu „nedělitelnosti lidských práv a základních svobod“, čímž se zavazuje k tomu, že bude hospodářským a sociálním právům připisovat stejný význam jako právům občanským a politickým.
- Článek 205 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU): obecná ustanovení o vnější činnosti Unie. Tento článek stanoví, že se mezinárodní činnost EU řídí zásadami stanovenými v článku 21 SEU.

POLITIKA EU V OBLASTI LIDSKÝCH PRÁV

V roce 2012 přijala Evropská rada strategický rámec EU pro lidská práva a demokracii spolu s akčním plánem pro jeho provádění. Rámec vymezuje zásady, cíle a priority pro zlepšení účinnosti a soudržnosti politiky EU v následujících deseti letech. K těmto zásadám patří také to, že otázky lidských práv musí jako červená nit procházet všemi politikami EU, včetně

případů, kdy se vnitřní a vnější politiky překrývají, a EU přitom musí více přihlížet ke specifickým rysům jednotlivých situací. Akční plán stanovuje konkrétní kroky na období do 31. prosince 2014. V červenci 2015 byl přijat nový akční plán na období 2015–2019, který vychází z hodnocení předchozího plánu a probíhá pod politickým vedením místopředsedy Komise, vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku (dále jen místopředseda, vysoký představitel).

Obecné zásady EU pro politiku v oblasti lidských práv přijaté Radou EU nejsou právně závazné, poskytují však zastoupením EU na celém světě praktické pokyny v následujících oblastech:

- boj proti trestu smrti,
- dialogy o lidských právech,
- práva dítěte,
- boj proti mučení a jiným formám krutého zacházení,
- ochrana dětí v ozbrojených konfliktech,
- ochrana obránců lidských práv,
- dodržování mezinárodního humanitárního práva,
- boj proti násilí páchanému na ženách a dívkách,
- prosazování svobody náboženského vyznání a přesvědčení,
- ochrana práv lesbických žen, gayů, bisexuálů, transsexuálů a intersexuálů (LGBTI),
- prosazování svobody projevu online i offline.

Tématu lidských práv se Evropská unie pravidelně věnuje i v rámci politických dialogů, které vede s třetími zeměmi nebo regionálními organizacemi. Dialogy o lidských právech a konzultace v této oblasti vede rovněž s více než 40 zeměmi. Kromě toho se téměř všech 79 afrických, karibských a tichomořských zemí, které jsou stranami dohody z Cotonou, zapojilo do dialogu s EU založeného na článku 8 uvedené dohody, který stanoví, že politický dialog by měl zahrnovat „pravidelné posouzení vývoje ohledně dodržování lidských práv“.

Dalším významným prostředkem pro vyvíjení diplomatického tlaku v mezinárodních vztazích jsou diplomatické demarše (důvěrné povahy) a diplomatická prohlášení (veřejná) zabývající se politikami v oblasti lidských práv a konkrétními případy porušování práv ve třetích zemích.

Součástí dvoustranných obchodních dohod a nejrůznějších dohod o přidružení a spolupráci mezi EU a třetími zeměmi nebo regionálními organizacemi je tzv. doložka o lidských právech, která dodržování lidských práv definuje jako „základní prvek“. Není-li tato doložka řádně dodržována, mohou být uplatněna různá opatření, např. omezení nebo pozastavení spolupráce. Pro kandidátské země je stanoven přísný mechanismus podmíněnosti. Do obnovené evropské politiky sousedství byl včleněn přístup „více za více“ (větší integrace a více peněz výměnou za více reform). Pobídky k reformám jsou také obsaženy v preferenčních obchodních režimech, které EU poskytuje rozvojovým zemím (systém GSP+).

Strategie v oblasti lidských práv a demokracie pro jednotlivé země jsou založeny na přístupu zdola nahoru a jejich cílem je seskupit zásady a priority EU v oblasti lidských práv do jednoho soudržného politického dokumentu, který bude uzpůsoben dané zemi a stanoví pro ni konkrétní cíle na období tří let. Situaci v oblasti lidských práv mají také zlepšovat volební pozorovatelské mise EU, a to odrazováním od zastrasování a násilí během voleb a upevňováním demokratických institucí.

EU podporuje lidská práva rovněž svým zapojením do vícestranných fór, jako jsou Třetí výbor Valného shromáždění OSN, Rada OSN pro lidská práva, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) a Rada Evropy. Unie se také aktivně zasazuje o mezinárodní spravedlnost, například prostřednictvím Mezinárodního trestního soudu.

Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva má na období 2014 až 2020 rozpočet ve výši 1,3 miliardy EUR a podporuje (převážně) aktéry občanské společnosti, kteří prosazují lidská práva a demokracii. Důležitou vlastností tohoto nástroje je, že není třeba získat souhlas příslušné vlády. K dalším finančním nástrojům využívaným v oblasti lidských práv patří nástroj pro rozvojovou spolupráci, nástroj přispívající ke stabilitě a míru, evropský nástroj sousedství a Evropský rozvojový fond. EU se kromě toho zavázala k tomu, že do všech svých rozvojových programů postupně začlení přístup naložený na právech, který bude vycházet ze souboru nástrojů, který v roce 2014 vytvořila Komise. Evropská nadace pro demokracii je soukromoprávní nadace, která je podporována EU a jejími členskými státy. Z rozpočtu společné zahraniční a bezpečnostní politiky Unie (SZBP) ve výši 2,3 miliardy EUR na období 2014–2020 jsou hrazeny určité činnosti týkající se lidských práv, zejména civilní řešení krizí.

Výroční zprávu o stavu lidských práv vypracovává místopředseda, vysoký představitel a přijímá ji Rada, přičemž tato zpráva poskytuje přehled o stavu lidských práv ve světě a o opatřeních, která EU v průběhu roku přijala.

AKTÉŘI

Evropská rada vymezuje strategické zájmy EU a obecné směry SZBP.

Otázkami lidských práv, které vyplývají ze společné zahraniční a bezpečnostní politiky nebo z obchodních a rozvojových politik EU, se zabývají ministři zahraničních věcí EU v rámci Rady pro zahraniční věci, která se schází jednou měsíčně. Pracovní skupina Rady pro lidská práva, která se zabývá přípravou jednání o lidských právech na vysoké úrovni a rozhodnutí o otázkách lidských práv, sestává z odborníků v oblasti lidských práv z členských států a ze zástupců Evropské služby pro vnější činnost (ESVČ) a Komise.

Radě pro zahraniční věci předsedá místopředseda, vysoký představitel (nyní Federica Mogheriniová), který přispívá k rozvoji SZBP a zajišťuje dodržování příslušných rozhodnutí. Místopředseda, vysoký představitel dále zastupuje EU v otázkách SZBP a dohlíží na ESVČ a na delegace EU ve třetích zemích. Součástí ESVČ je ředitelství pro lidská práva a pro globální a mnohostranné záležitosti a každá delegace EU disponuje kontaktním místem pro lidská práva.

Komise vyjednává mezinárodní dohody, dohlíží na proces rozšiřování a na politiku sousedství a řídí rozvojové programy a finanční nástroje (v úzké spolupráci s ESVČ).

Úkolem zvláštního zástupce EU pro lidská práva je zvyšovat účinnost a viditelnost činnosti EU v oblasti lidských práv. Zvláštní zástupce úzce spolupracuje s ESVČ a jeho mandát má široké pole působnosti a je flexibilní. Tuto funkci v současné době zastává Stavros Lambrinidis, který do ní byl jmenován v červenci 2012 a stal se prvním tematickým zvláštním zástupcem EU.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Parlament se podílí na politikách EU a sleduje práci jejích dalších institucí a orgánů.

Podle článků 207 a 218 SFEU je ke vstupu většiny mezinárodních dohod v platnost nutný souhlas Parlamentu. Například v roce 2011 Parlament zablokoval uzavření Protokolu o textilních výrobcích k Dohodě o partnerství a spolupráci mezi EU a Uzbekistánem zejména

z důvodu pochybností týkajících se dětské práce. Svůj souhlas s protokolem udělil až v roce 2016 poté, co v otázkách dětské a nucené práce došlo k významnému zlepšení.

Článek 36 SEU požaduje, aby místopředseda, vysoký představitel s Parlamentem konzultoval hlavní hlediska a základní volby společné zahraniční a bezpečnostní politiky a informoval jej o vývoji těchto politik. Parlament může Radě či místopředsedovi, vysokému představiteli klást otázky nebo jim předkládat doporučení.

Ke zvyšování povědomí o porušování lidských práv přispívá Parlament svými usneseními. Usnesení mohou být součástí legislativního procesu, výsledkem zpráv parlamentních výborů z vlastního podnětu nebo rozprav o naléhavých případech, které obvykle probíhají ve čtvrtek dopoledne na každém plenárním zasedání ve Štrasburku a upozorňují na závažná porušování lidských práv ve světě (článek 135 jednacího řádu Evropského parlamentu).

Za otázky týkající se demokracie, právního státu, lidských práv – včetně práv menšin – ve třetích zemích a zásad mezinárodního práva a za zajišťování soudržnosti mezi všemi vnějšími politikami Unie a její politikou v oblasti lidských práv je zodpovědný podvýbor Evropského parlamentu pro lidská práva, který je připojen k Výboru pro zahraniční věci. Pořádá slyšení, jež se dotýkají celé řady témat v oblasti lidských práv a jichž se účastní různé strany, a v jejich rámci získává podněty pro usnesení a další parlamentní iniciativy. Podvýbor se rovněž zabývá každodenním řízením konkrétních postupů v oblasti lidských práv a jeho delegace pravidelně navštěvují příslušné země. Dalšími výbory, které se zabývají otázkami lidských práv v rámci vnějších vztahů EU, jsou: Výbor pro zahraniční věci (AFET), Výbor pro mezinárodní obchod (INTA), Výbor pro rozvoj (DEVE) a Výbor pro práva žen a rovnost pohlaví (FEMM).

Lidská práva tvoří klíčovou součást jednání s parlamenty zemí, které nejsou součástí EU, a zasedání regionálních parlamentních shromáždění. V roce 2011 byly přijaty „Obecné zásady pro meziparlamentní delegace Evropského parlamentu o prosazování lidských práv a demokracie při návštěvách třetích zemí“, jejichž cílem je zajistit soudržnost a věrohodnost činností Parlamentu. Tyto zásady byly v roce 2016 aktualizovány.

Díky svým rozpočtovým pravomocem (podle článku 14 SEU a čl. 310 odst. 1 SFEU) může Evropský parlament zasahovat do přidělování finančních prostředků na evropský nástroj pro demokracii a lidská práva a na další finanční nástroje využívané k prosazování lidských práv. Je rovněž spolunormotvůrcem nástrojů financování vnější činnosti. Platnost většiny současných nástrojů vyprší dne 31. prosince 2020. Při legislativních jednáních o nástrojích příští generace může Parlament ovlivňovat cíle a priority těchto nástrojů, a zajišťovat tak účinné a doplňkové využívání pomoci EU na podporu a ochranu lidských práv ve třetích zemích.

Každý rok uděluje Evropský parlament Sacharovovu cenu za svobodu myšlení obráncům lidských práv z celého světa. K laureátům z minulosti patří Nelson Mandela, Aun Schan Su Ťij, Malalaj Júsfzaiová a Ráif Badawí. Laureátky pro rok 2016, Nádija Murádová a Lamjá Hadží Bašárová, přežily sexuální zotročení tzv. Islámským státem a dnes jsou hlasem žen, které se staly oběťmi sexuálního násilí ze strany IS. Veřejně vystupují na podporu jezidské komunity v Iráku, náboženské menšiny, na níž bojovníci IS páchají genocidu. V roce 2017 udělil Parlament Sacharovovu cenu demokratické opozici ve Venezuele, mimo jiné národnímu shromáždění země (jehož představitelem je Julo Borges) a všem politickým vězňům, které uvádí organizace Foro Penal Venezolano (jejichž představiteli jsou Leopoldo López, Antonio Ledezma, Daniel Ceballos, Yon Goicoechea, Lorent Saleh, Alfredo Ramos a Andrea González). Parlament rovněž vytvořil Síť nositelů Sacharovovy ceny, která podporuje její laureáty, rozvíjí mezi nimi kontakty a podněcuje společné aktivity.

Tato síť zahájila v roce 2013 Sacharovův stipendijní program pro obránce lidských práv ze třetích zemí, jehož cílem je zvýšit povědomí stipendistů o činnostech EP v oblasti lidských práv,

pomoci jim rozvinout své schopnosti a zlepšit svou práci. Úkolem programu je rovněž šířit povědomí o Sacharovově ceně a hodnotách, které prosazuje.

Vedoucím volební pozorovatelské mise EU je obvykle poslanec Evropského parlamentu. Volební pozorovatelské delegace Evropského parlamentu jsou součástí misí EU nebo mezinárodních misí a využívají jejich zařízení a infrastrukturu (více informací naleznete v oddílu [5.4.2](#) Fakta a čísla o EU, který pojednává o podpoře demokracie a sledování voleb).

Předseda Evropského parlamentu se aktivně zapojuje do podpory lidských práv prostřednictvím prohlášení, dopisů a diskusí o otázkách lidských práv při setkáních s významnými aktéry.

Parlament každoročně vypracovává zprávu z vlastního podnětu, která obsahuje jeho postřehy týkající se politiky EU v oblasti lidských práv a výroční zprávu EU, hodnotí vlastní činnost Parlamentu a stanovuje priority pro budoucnost.

Marika Lerch
09/2018